

## МИТНО-ТАРИФНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ

©2023 ІЩУК Ю. А., МИХАЙЛЕНКО А. М.

УДК 336.2:339.5  
JEL: E69; F42; P45

### Іщук Ю. А., Михайленко А. М. Митно-тарифна політика як ключовий компонент зовнішньоекономічної стратегії держави

*Мета статті – проаналізувати ефективність і вплив митно-тарифної політики на економічний розвиток держави, зокрема в контексті загальної зовнішньоекономічної стратегії, та розробити рекомендації щодо оптимізації цієї складової. Розглянуто митно-тарифну політику як ключову складову зовнішньоекономічної стратегії держави. Головним завданням дослідження є проведення аналізу, розкриття сутності та впливу митно-тарифної політики в рамках загальної зовнішньоекономічної стратегії держави. Охарактеризовано основні тенденції розвитку світової економіки у сфері митної політики, такі як: лібералізація торгівлі, неопroteкціонізм і цифровізація митних процесів, які спрямовані на поліпшення торговельних відносин між країнами, полегшення адаптації до сучасних умов і технологій та підвищення ефективності всіх процесів у даній сфері. Крім того, детально розглядаються інструменти регулювання митно-тарифної політики, їх зміни в контексті глобалізації та викликів сучасного світу. Розглянуто Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності та основні види ставок у митному тарифі, що допомагають регулювати зовнішню торгівлю країни. Проведено дослідження динаміки обсягу зовнішньоторговельних операцій України, в рамках якого було доведено низьку ефективність, яка є показником недосконалої митної політики в нашій країні. У зв'язку з цим було виділено основні напрями вдосконалення цієї галузі, такі як: активна співпраця з країнами ЄС; автоматизація всіх митних процедур; зменшення корупції та проведення антикорупційних заходів; впровадження європейських загальноприйнятих стандартів та забезпечення високотехнологічного обладнання. Висновки аргументовано показують, що ефективна митно-тарифна політика є необхідним елементом для забезпечення стабільності економіки, підтримки внутрішнього підприємництва та підвищення конкурентоспроможності держави на міжнародному ринку.*

**Ключові слова:** митно-тарифна політика, економічний розвиток, цифровізація, національний ринок, конкурентоспроможність, зовнішньоторговельна стратегія.

**Рис.:** 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

**Іщук Юлія Анатоліївна** – доктор філософії, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

**E-mail:** [yu.ishuk@donnu.edu.ua](mailto:yu.ishuk@donnu.edu.ua)

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-4187-7816>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GXH-2065-2022>

**Михайленко Анастасія Максимівна** – студентка, кафедра міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

**E-mail:** [mykhailenko.a@donnu.edu.ua](mailto:mykhailenko.a@donnu.edu.ua)

**ORCID:** <https://orcid.org/0009-0001-8990-8976>

UDC 336.2:339.5  
JEL: E69; F42; P45

### Ishchuk Yu. A., Mykhaylenko A. M. Customs and Tariff Policy as a Key Component of the Foreign Economic Strategy of the State

*The aim of the article is to analyze the efficiency and impact of customs and tariff policy on the economic development of the State, in particular in the context of the overall foreign economic strategy, and to develop recommendations for optimizing this component. The customs and tariff policy is considered as a key component of the foreign economic strategy of the State. The main task of the study is to analyze, disclose the essence and impact of customs and tariff policy within the framework of the general foreign economic strategy of the State. The main trends in the development of the world economy in the sphere of customs policy are characterized, such as: trade liberalization, neoprotectionism and digitalization of customs processes, which are aimed at improving trade relations between countries, facilitating adaptation to modern conditions and technologies and increasing the efficiency of all processes in this area. In addition, the instruments of regulation of customs and tariff policy, their changes in the context of globalization and the challenges of the modern world are considered in detail. The Ukrainian classification of goods of foreign economic activity and the main types of rates in the customs tariff, which help to regulate the country's foreign trade, are considered. A study of the dynamics of the volume of foreign trade operations of Ukraine has been carried out, within the framework of which the low efficiency, which is an indicator of imperfect customs policy in our country, has been proved. In this regard, the main directions of improvement of this industry were allocated, such as: active cooperation with the EU countries; automation of all customs procedures; reduction of corruption and implementation of anti-corruption measures; implementation of European generally accepted standards and provision of high-tech equipment. The conclusions, based on arguments, show that an effective customs and tariff policy is a necessary element to ensure the stability of the economy, support domestic entrepreneurship and increase the competitiveness of the State in the international market.*

**Keywords:** customs and tariff policy, economic development, digitalization, national market, competitiveness, strategy of foreign trade.

**Fig.:** 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

**Ishchuk Yuliia A.** – PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

**E-mail:** [yu.ishuk@donnu.edu.ua](mailto:yu.ishuk@donnu.edu.ua)

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-4187-7816>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GXH-2065-2022>

Умови глибокої інтеграції та глобалізації світового ринку роблять зовнішньоекономічну політику держави визначальним фактором її економічного розвитку та взаємодії з іншими країнами. У цьому контексті ключовим інструментом стає митно-тарифна політика, яка встановлює рівень доступу товарів та послуг на внутрішній ринок, а також умови торгівлі ними. Зараз національне регулювання зовнішньоекономічної діяльності загалом і митне регулювання зокрема набуває зростаючого значення у зв'язку із глобальною конкуренцією та захистом національних економічних інтересів. В Україні, яка активно шукає своє місце в системі міжнародних економічних відносин, вивчення та використання економічних механізмів і засобів впливу, зокрема мита та митного регулювання, стає пріоритетним завданням.

Аналіз ролі митної політики в структурі державної політики визначає ключовий напрямок для повного розуміння відносин між основними аспектами митної справи. У цьому контексті різні підходи відрізняються різноманітністю перспектив. Ці аспекти були поглиблено досліджені такими науковцями, як І. Івашук, І. Карамбович, Д. Приймаченко, І. Бережнюк, Б. Кормича, К. Сандровський, Н. Злепко, О. Гребельник та іншими.

Мета дослідження – проаналізувати ефективність і вплив митно-тарифної політики на економічний розвиток держави, зокрема в контексті загальної зовнішньоекономічної стратегії, та розробити рекомендації щодо оптимізації цієї складової.

Зовнішньоекономічна діяльність є ключовим компонентом розвитку національної економіки, а митно-тарифна політика виступає однією з важливих стратегічних ланок у взаємодії з міжнародними партнерами. Однак у сучасних умовах глобалізації та економічної трансформації митна політика стикається з численними викликами та проблемами.

На сучасному етапі розвитку світової економіки основними тенденціями у сфері митної політики є:

#### 1. Лібералізація торгівлі:

- ✦ зниження митних бар'єрів сприяє стимулюванню міжнародної торгівлі та конкуренції;
- ✦ активізація угод про вільну торгівлю (УВТ) зумовлює створення сприятливого торговельного середовища між країнами.

#### 2. Неопротекціонізм:

- ✦ формування політики неопротекціонізму відбувається завдяки таким драйверам, як інформаційні асиметрії, технологічні асиметрії, асиметрії економічного розвитку, недобросо-

вісна конкуренція, економічне суперництво, соціальні потрясіння, глобальні загрози [1];

- ✦ модернізація інструментів неопротекціонізму передбачає адаптацію цих інструментів відповідно до поточних економічних або політичних умов, включно з цифровим неопротекціонізмом, технологічними бар'єрами, екологічними та соціальними стандартами, політикою державних закупівель, коригуванням торговельної політики.

#### 3. Цифровізація митних процесів:

- ✦ запровадження цифрових технологій у митні процедури, а саме, автоматизації та спрощення процедур митного контролю;
- ✦ використання штучного інтелекту та блокчейн для підвищення ефективності інспекцій і прискорення процесу оформлення.

Ці тенденції відображають важливі зрушення в митній політиці, спрямовані на поліпшення торговельних відносин, адаптацію до сучасних економічних і технологічних реалій та використання цифрових інновацій для підвищення ефективності митних процесів.

Ще однією загальною тенденцією є пошук балансу між відкритістю для світової торгівлі та захистом внутрішніх інтересів, а також застосуванням інноваційних технологій для підвищення ефективності митних процесів.

Митна політика включає в себе:

- ✦ дотримання принципів переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів;
- ✦ виконання митних формальностей;
- ✦ митні режими як сукупність вимог і умов, що визначають правовий статус оформлюваних товарів і покладають обов'язки, необхідні до виконання при здійсненні митного оформлення;
- ✦ тарифне і нетарифне регулювання;
- ✦ спеціальні захисні, антидемпінгові та компенсаційні заходи при імпорті товарів;
- ✦ справляння митних платежів;
- ✦ надання митних пільг;
- ✦ митний контроль;
- ✦ правову регламентацію взаємовідносин учасників митних правовідносин у захисті прав і законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності [2].

Отже, основними економічними інструментами митної політики, які регулюють міжнародні економічні відносини, є тарифні та нетарифні заходи контролюючих органів, насамперед встановлення тарифів (мита) та різних форм оподаткування, таких як акцизний податок і податок на додану вартість.

Однією з ключових складових митної політики є національна митна стратегія у сфері міжнародних економічних відносин. Розробка ефективної митної системи та механізмів застосування митних платежів стає важливим завданням для регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни.

Відповідно до національного законодавства митний тариф – це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) перелік ставок ввізного мита. В УКТЗЕД описано всі рухомі товари. У Митному тарифі для кожного товару встановлена певна ставка мита, причому при визначенні розміру ставки враховується різниця цін на відповідний товар на світовому та внутрішньому ринках, потреба національної економіки в імпорті даного товару тощо. У Митному тарифі кожному товару відповідають три види ставок: преференційна, пільгова та повна, критерієм застосування тієї чи іншої ставки є країна походження товару [3].

Практична реалізація державної митної політики можлива, передусім, у випадку вірно встановлених кодів товарів, своєчасно та повністю сплачених відповідних платежів і вірно оформлених товаросупровідних документів. Правильна класифікація кодування товарів є важливим складовим елементом системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки від неї залежить встановлення їхньої вартості за об'єктивними критеріями та, відповідно, обґрунтоване нарахування і стягнення митних платежів. Крім цього, вірна класифікація товарів має велике значення і для підвищення об'єктивності митної статистики зовнішньоекономічної діяльності, оскільки остання використовується для вироблення оптимальної митної політики країни [4].

Водночас слід також зазначити, що тарифи є не єдиним економічним засобом регулювання державою зовнішньої торгівлі. До системи економічних інструментів можна віднести податки, особливо непрямі (податок на споживання або податок на додану вартість імпортованих товарів), а також різні види мит і платежів.

Економічна роль митних платежів полягає в тому, що, впливаючи на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового, підвищуючи рівень цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару, що позначається і на рівні накопичення капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, яка склалася в міжнародних і національних умовах виробництва [5].

Хоча мито є економічною категорією, його застосування може бути як економічним, так і політичним. Запровадження тарифів може бути засобом економічного тиску на країни або засобом встановлення режиму найбільшого сприяння з політичних причин.

Отже, роль мита в економічному контексті така:

1. Створення вартісних бар'єрів, які збільшують ціну товарів, незалежно від встановлених експортних, імпортованих і транзитних податків.
2. Збільшення внутрішньої зайнятості. Загальні витрати у відкритій економіці складаються із особистого споживання, капітальних інвестицій, державних витрат і чистого експорту (чистий експорт – це різниця між експортом та імпортом). Збільшення загальних витрат шляхом зменшення імпорту стимулює розвиток вітчизняної економіки, оскільки зростають доходи та зайнятість.
3. Державна підтримка розвитку окремих галузей економіки чи підприємств. Тимчасовий захист молодих вітчизняних компаній від жорсткої конкуренції з боку іноземних компаній зміцнить галузі, що розвиваються, і дозволить їм стати ефективними виробниками.
4. Надходження грошових коштів до державного бюджету країни.
5. Мито необхідне для захисту вітчизняних компаній від іноземних конкурентів, які продають свою продукцію нижче собівартості.

Роль мита в торговельній політиці може бути розглянута в аспекті кількох ключових перспектив:

1. *Захист промисловості.* Введення мита може служити захистом для галузей промисловості від конкуренції з боку іноземної продукції. Це не лише захищає економічно слабші сектори, але також може надавати вигоду найбільш розвиненим і монопольним галузям, сприяючи їх виходу на зовнішні ринки.
2. *Обороздатність країни.* Використання захисних тарифів необхідне для збереження та підвищення ролі галузей, що спеціалізуються на виробництві стратегічних товарів і матеріалів. Це має важливе значення в аспекті обороноздатності країни, забезпечуючи необхідні ресурси для військово-політичних потреб.
3. *Диверсифікація для стабільності.* Митні методи захисту можуть служити стимулом для промислової диверсифікації, що зменшує залежність країни від міжнародних ринків і глобальних процесів. Це сприяє стабільності економіки.

Митна політика може враховувати економічні, військово-політичні та стабілізаційно-орієнтовані аспекти для формування комплексної та ефективної торговельної стратегії країни. Ця політика визначає

тарифи та мита для зовнішньої торгівлі, впливаючи на економічний розвиток і відносини з іншими країнами.

Загалом тарифна та митна політика є інструментами формування зовнішньоекономічної стратегії країни з урахуванням внутрішніх і зовнішніх економічних факторів.

**Ф**ункція реалізації митної політики охоплює діяльність щодо впровадження її в життя, досягнення запланованого результату, аналізу та формулювання пропозицій щодо її коригування. Виконання цієї функції спрямовано на досягнення тактичних та оперативних цілей, забезпечення вирішення конкретних завдань, що знаходить свій зовнішнє відображення в комплексі організаційно-правових форм і методів їх діяльності. Саме комплексний характер цих функцій визначає багатовекторність і різноманітність діяльності окремих суб'єктів митної політики, різні обсяги та способи їхньої участі у формуванні та реалізації митної політики [6].

Створення ефективної митно-тарифної політики вимагає ретельного аналізу та збалансованого підходу, приділяючи увагу економічним, соціальним і політичним вимогам країни. Для досягнення цієї мети необхідно вирішувати кілька стратегічних завдань:

1. *Забезпечення балансу між захистом внутрішнього ринку та стимулюванням експорту.* Застосування тарифних заходів повинно гармонізуватися зі стратегією розвитку вітчизняних виробників і враховувати потреби споживачів.
2. *Відповідність міжнародним стандартам і вимогам у формуванні митно-тарифної політики.* Гармонізація норм і правил сприяє полегшенню торгівлі та підвищенню довіри між партнерами.
3. *Використання митно-тарифних інструментів для стимулювання інновацій та технологічного розвитку.* Зниження тарифів на імпорт високотехнологічних товарів може сприяти переорієнтації економіки на інноваційний шлях.
4. *Уникання торговельних конфліктів і участь в міжнародних договорах і угодах,* сприяючи відкритій та прозорій торгівлі. Співпраця з іншими країнами може виступити каталізатором економічного зростання.

Загалом, ефективна митно-тарифна політика вимагає стратегічного підходу, узгодженості з іншими галузями економіки та активної участі в міжнародних економічних процесах. Це є ключовим завданням щодо створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та підвищення рівня життя громадян.

Використання основних інструментів митного регулювання, по-перше, передбачає втручання у сферу приватного підприємництва, а тому потре-

бує чіткої нормативно-правової регламентації, а по-друге, узгодження зовнішньоторговельної політики із загальноприйнятими стандартами міжнародної торгівлі. На сьогоднішній день сучасна митна політика України є недосконалою, свідченням чому можуть бути такі факти:

- ✦ значна частка в загальному обсязі товарообігу товарів переміщуються з приховуванням інформації від митних органів або шляхом контрабанди;
- ✦ велика кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- ✦ невідповідність існуючої системи митного контролю сучасним стандартам пропускнув спроможності;
- ✦ корупція в митних органах;
- ✦ великий обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств [7].

Низька ефективність реалізації митної політики також може бути проілюстрована динамікою обсягу зовнішньоторговельних операцій України (табл. 1). За наведеними даними спостерігається зменшення зовнішньоекономічної активності, зокрема обсягу імпорту товарів та послуг, а саме: з -2 286 067 млн дол. США у 2021 р. до -2 713 325 млн дол. США у 2022 р. Також відбулося зниження обсягів експорту: з 2 224 704 млн дол. США у 2023 р. до 1 840 563 млн дол. США у 2022 р.

Слід зазначити, що одним із чинників, який негативно впливає на ефективність митно-тарифної політики, є неузгодженість у діях і протистояння різних гілок влади, що призводить до дестабілізації та не досить ефективного виконання прийнятих рішень. Як правило, прийняття конкретних економічних програм і законів переростає в політичне протистояння між законодавчою та виконавчою владою. Своєю чергою, неузгодженість у діях різних гілок влади призводить до необґрунтованого використання митно-тарифних регуляторів, які не враховують загально-економічних інтересів держави, а реалізують інтереси певних фінансово-політичних груп. Особливо часто це відбувається при наданні окремим суб'єктам господарювання митних пільг із одночасною ескалацією митного тарифу для інших [8].

**О**цінюючи митну справу в Україні у воєнний час, можна зробити загальний висновок, що уряду вдалося забезпечити митну безпеку країни, перешкодити виникненню дефіциту та організувати роботу структурних підрозділів митниці, зокрема пунктів пропуску. Але поряд із кроками, що здійснює Україна, суттєвого значення набувають заходи ЄС, направлені на підтримку нашої держави. Саме ефективна власна митна політика за підтримки іноземних партнерів дозволить Україні з найменшими потрясіннями пройти шлях до нашої перемоги. [10].

Динаміка обсягів зовнішньоторговельних операцій України за 2021–2022 рр.

Показник	2021 р., млн дол. США	% від ВВП	2022 р., млн дол. США	% від ВВП
Обсяг експорту у грошовому виразі	2 224 704	40,7	1 840 563	–41,9
Обсяг імпорту у грошовому виразі	–2 286 067	35,5	–2 713 325	–52,3
Сальдо у грошовому виразі	–61 363	–1,1	–871 762	–16,8

Джерело: складено авторами на основі [9].

Задля забезпечення стабільного економічного розвитку та вдосконалення митної політики України можна рекомендувати такі кроки, спрямовані на підвищення ефективності митної політики, зниження рівня корупції та гармонізацію митної системи зі світовими стандартами (рис. 1).

### ВИСНОВКИ

Отже, митно-тарифні питання визнаються невід'ємною складовою високоефективної організації суспільного життя, зокрема функціонування економіки. Митна система, вирішуючи ключові завдання, стає важливим інструментом для підтримки рівноваги та створення сприятливих умов для розвитку національної економіки в суспільному виробництві. Забезпечення економічної безпеки України є одним із найважливіших національних пріоритетів, що вимагає зосередженої уваги представників державної митної служби. ■

### БІБЛІОГРАФІЯ

- Іщук Ю. А. Механізми неопротекціонізму на сучасних товарних ринках. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. Вип. 6. С. 22–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.33-4>
- Авраменко Н. Л. «Товарна номенклатура ЗЕД» як освітній компонент в реалізації державної митної політики // *Innovative Educational Technologies: European Experience and Its Application in Training in Economics and Management: Scientific and pedagogic internship* (October 10 – November 20, 2022). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. Р. 1–3.
- Суворов В. В. Методологічне забезпечення митного регулювання ЗЕД: аналіз категорій та дефініцій. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка»*. 2009. № 1. С. 106–112. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/5767/1/18.pdf>
- Кийда Л. І., Шевченко Н. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення і розвиток*. 2020. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.4.66>

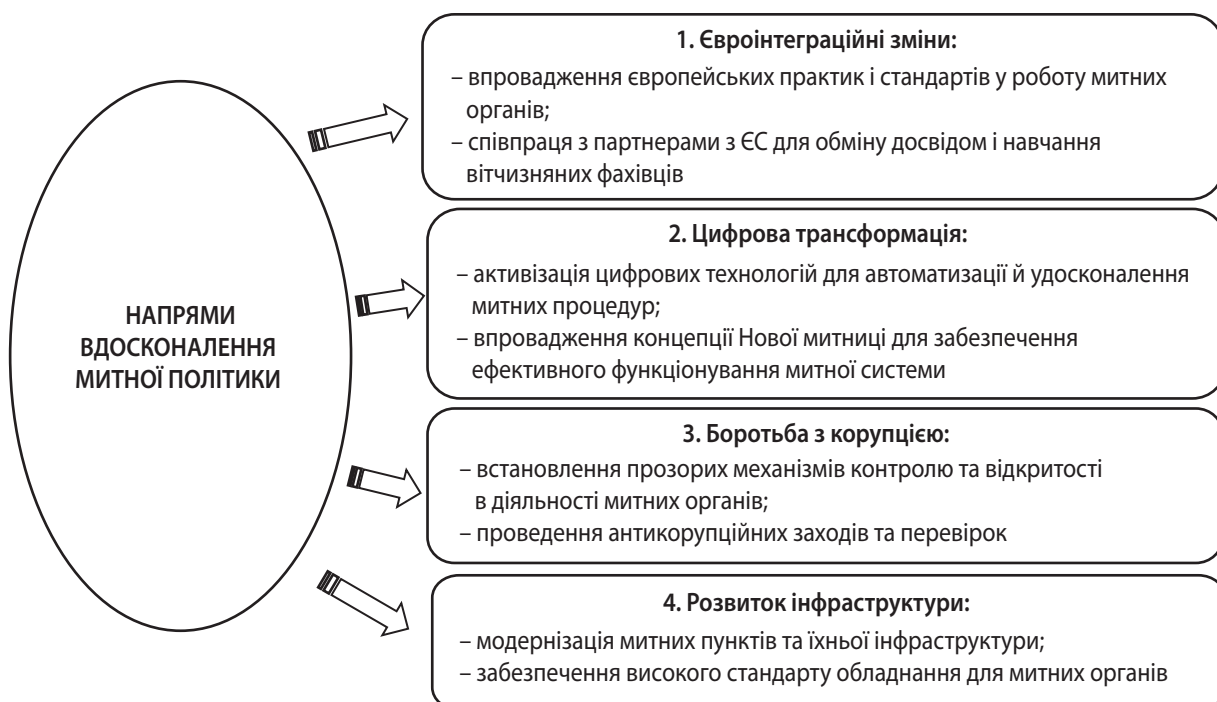


Рис. 1. Основні напрями вдосконалення митної політики в Україні

Джерело: авторська розробка.

5. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : ЦУЛ, 2008. 432 с.
  6. Мороз С. Е., Калашник О. В., Пихтіна Н. В. Митна політика як інструмент регулювання зовнішньої торгівлі // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 24 березня 2023 р.). Полтава : ПУЕТ, 2023. С. 253–255.
  7. Єдинак В. Ю., Плешкова Н. М., Ніжніченко С. П. Вплив митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3581>
  8. Зовнішньоторговельний баланс України з 2005 по 2022 (млн грн) / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
  9. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / К. Ю. Величко, В. О. Козуб, Л. Л. Носач та ін. Харків : Форт, 2017. 221 с
  10. Дзюбинський А. В., Дзюбинська О. В., Шегинський О. В. Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. Вип. 16. Т. 1. С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-8>
- REFERENCES**
- Avramenko, N. L. "«Товарна номенклатура ZED» як освітній компонент в реалізації державної митної політики" ["Commodity Nomenclature of the ZED" as an Educational Component in the Implementation of the State Customs Policy]. *Innovative Educational Technologies: European Experience and Its Application in Training in Economics and Management: Scientific and pedagogic internship*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. 1-3.
- Dziubynskyi, A. V., Dziubynska, O. V., and Shehynskyi, O. V. "Митна політика в умовах воєнного стану" [The Customs Policy in Conditions of Martial Law]. *Товарознавчий вісник*, vol. 1, no. 16 (2023): 98-104. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-8>
- Hrebelnyk, O. P. *Osnovy zovnishnyoekonomichnoi diialnosti* [Basics of Foreign Economic Activity]. Kyiv: TsUL, 2008.
- Ishchuk, Yu. A. "Mekhanizmy neoprotektsionizmu na suchasnykh tovarnykh rynkakh" [Mechanisms of Neoprotectionism in Modern Commodity Markets]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, no. 6 (2021): 22-30. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.33-4>
- Kyida, L. I., and Shevchenko, N. I. "Osoblyvosti realizatsii derzhavnoi mytnoi polityky v Ukraini" [Features of Implementation of State Customs Policy in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia i rozvytok*, no. 4 (2020). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.4.66>
- Moroz, S. E., Kalashnyk, O. V., and Pykhtina, N. V. "Митна політика як інструмент регулювання зовнішньої торгівлі" [Customs Policy as a Tool for Regulating Foreign Trade]. *Aktualni problemy teorii i praktyky ekspertyzy tovariv*. Poltava: PUET, 2023. 253-255.
- Suvorov, V. V. "Metodolohichne zabezpechennia mytnoho rehuliuвання ZED: analiz katehorii ta definitsii" [Methodological Support of Customs Regulation of Foreign Trade: Analysis of Categories and Definitions]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriya «Ekonomika»*, no. 1 (2009): 106-112. <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/5767/1/18.pdf>
- Velychko, K. Yu. et al. *Mytne rehuliuвання zovnishnyoekonomichnoi diialnosti* [Customs Regulation of Foreign Economic Activity]. Kharkiv: Fort, 2017.
- Yedynak, V. Yu., Plieshkova, N. M., and Nizhnichenko, S. P. "Vplyv mytnoi polityky na zovnishnyoekonomichnu diialnist pidpriemstv" [Effect of Customs Policy in Foreign Economic Activity of Enterprises]. *Efektivna ekonomika*. no. 11 (2014). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3581>
- "Zovnishnyotorhovelnii balans Ukrainy z 2005 po 2022 (mln hrn)" [Foreign Trade Balance of Ukraine from 2005 to 2022 (Million UAH)]. *Minfin*. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>